

Totaal aantal
bezoekers
2020: 47.326

jaarverslag 2020
Natuurmuseum Brabant

natuur
.....
museum
.....
brabant

Inhoud

<i>Woord vooraf</i>	5
<i>Bericht van het bestuur</i>	7
<i>Onze bezoekers</i>	9
<i>Tentoonstellingen en projecten</i>	15
<i>Educatie en activiteiten</i>	23
<i>Marketing en communicatie</i>	29
<i>Collectie en wetenschap</i>	35
<i>Het museum als onderneming</i>	37
<i>Financiële gegevens</i>	47
<i>Bijlagen:</i>	
<i>Collectie en wetenschap</i>	49
<i>Aanwinsten</i>	49
<i>Bruiklenen</i>	49
<i>Overzicht werkzaamheden collecties</i>	49
<i>Toezicht en directie</i>	53
<i>Overzicht personeel</i>	54
<i>Samenwerking</i>	55
<i>Colofon</i>	56

Woord vooraf

5

Als natuurhistorisch museum zijn wij eraan gewend dat in de natuur het leven sterk bepaald wordt door seizoenen en andere natuurlijke ritmes. Toch gebeuren er in diezelfde natuur soms geheel onverwacht catastrofale dingen, die een grote impact hebben op wat een stabiel bestaan leek te zijn. Voor de dinosauriërs die rondliepen tijdens de Krijt-Tertiairgrens 66 miljoen jaar geleden zal het moment na de inslag van de Chicxulubmeteoriet ook een nare verrassing zijn geweest! Dat was de komst van het coronavirus in 2020 en de daaropvolgende pandemie ook voor Natuurmuseum Brabant.

Het jaar begon geweldig: in januari en februari ontvingen we meer dan 20.000 bezoekers en hadden we voorzichtige, maar goede hoop dat we voor de eerste keer in de geschiedenis van het museum de 100.000 bezoekers zouden aantikken voor het einde van het jaar. Het mocht niet zo zijn: zelfs in een moderne maatschappij kan de natuur de beste plannen teniet doen.

Het museum moest medio maart sluiten voor het publiek en dicht blijven tot ver in juni. Om vervolgens weer voor twee weken dicht te moeten in november, en enkele weken later opnieuw in december. Op het moment van schrijven (april 2021) is het museum nog altijd gesloten voor het publiek.

Het gebrek aan bezoekers heeft grote gevolgen voor het museum en zijn medewerkers. Immers: bijna de helft van onze inkomsten wordt gegenereerd uit kaartverkoop en de exploitatie van het café en de winkel.

Het team van Natuurmuseum Brabant is de strijd met de gevolgen van corona dapper aangegaan. Ik heb enorm veel respect voor de manier waarop alle tegenslagen en moeilijkheden in het jaar door het personeel zijn geabsorbeerd, verwerkt en voor zover mogelijk losgelaten. Ieders blik bleef resoluut gefocust op de toekomst: op weer opengaan, bezoekers verwelkomen en de natuur in al haar facetten laten zien.

‘Het team van Natuurmuseum Brabant heeft bewezen dat survival of the fittest ook voor ons geldt.’

Er is flink bezuinigd om kosten te besparen – van de lichten uitdoen tot het uitstellen van investeringen en onderhoud. Ook is er dankbaar gebruik gemaakt van de generieke maatregelen van de rijksoverheid en de tegemoetkoming van de gemeente, in de vorm van uitstel van betaling voor enkele maanden huur. Ondertussen werkten de medewerkers gestaag door: in het gesloten museum of thuis.

Het museum is natuurlijk niet geheel ongeschonden uit de strijd gekomen – wegens het wegvallen van werkgelegenheid hebben we een aantal detacheringen op moeten zeggen, onze geliefde en gewaardeerde vrijwilligers zijn maandenlang niet in het museum geweest en herstel van wegbezuinigde posten en gemiste inkomsten is nog lang niet in zicht.

Maar het team van Natuurmuseum Brabant heeft bewezen dat survival of the fittest ook voor ons geldt: we hebben ons aangepast en we zijn er nog. Net zoals de vroege vogels de meteorietimpact overleefden om vervolgens de wereld te veroveren, weet ik dat dit team, zodra het kan, ook zijn vleugels gaat uitslaan en weer een vlucht gaat nemen.

Fiona Zachariasse
Directeur

Bericht van het bestuur

7

Het jaar 1672 staat in de Nederlandse geschiedenis bekend als het Rampjaar. Velen zullen 2020 inmiddels ook als zodanig kwalificeren. COVID-19 en de impact hiervan op ons leven, werken en onze gezondheid heeft ons in het voorjaar en najaar allemaal overvallen.

Zo ook Natuurmuseum Brabant. Eind februari 2020 waren we in euforie over de grote bezoekersaantallen in januari en februari. De magische mijlpaal van 100.000 bezoekers zou in beeld komen. Hoe anders was het enkele weken later: een gedwongen sluiting. Nieuwe begrippen als lockdown, anderhalve meter, desinfecteren voerden de boventoon. Hoe deze crisis als museum te overleven werd een centrale vraag.

In juni konden voorbereidingen worden getroffen om weer onder strikte voorwaarden open te gaan. Met veel energie hebben directie en management zich op het vormgeven hiervan gestort. Tot en na de tweede lockdown konden er tijdslots worden gereserveerd om het museum te bezoeken. Uiteindelijk hebben in 2020 nog bijna 50.000 bezoekers de weg naar de Spoorlaan weten te vinden. Maar het jaar moest al vroeg worden beëindigd door een derde gedwongen sluiting, die tot ver in het voorjaar 2021 voortduurt.

Het bestuur heeft veel waardering voor de inzet die deze crisis van het management en medewerkers heeft gevraagd. Naast de coronamaatregelen is ook tijdens de sluiting veel werk verzet voor de verdere ontwikkeling van het museum. Helaas hebben onze vrijwilligers zich minder kunnen laten zien dan gewenst. Wij hopen dat zij spoedig hun taken en werk weer kunnen oppakken, zoals wij ook de bezoekers van ons mooie museum toewensen dat ze spoedig weer onze gast mogen zijn.

Eind 2020 hebben we afscheid genomen van twee bestuursleden die aan het eind van hun bestuurstermijn waren gekomen: Veerle Slegers en Rob Koster. Wij zijn beiden dankbaar voor hun inzet en energie al die jaren. In de vacature is voorzien door de benoeming van Rob Wolters tot bestuurslid. Daarmee komt het aantal bestuursleden weer op vijf.

Loeks van der Veen
voorzitter

Foto-tentoonstelling: Comedy Wildlife 2020

Onze bezoekers

9

Na een vliegende start van het jaar werden in de eerste twee weken van maart helaas de eerste effecten van de naderende Coronacrisis al zichtbaar - en dat had zijn weerslag op het bezoekersaantal. De bezoekers die wel kwamen waren voorzichtiger, alerter, meer afstand houdend, korter aanwezig en minder kooplustig. De omzet van de museumwinkel en het museum liepen meteen terug.

Het museum heeft in 2020 driemaal de deur op slot moeten doen, op: 13 maart, 5 november en 14 december. Op 24 juni was de eerste heropening. De horeca moest 14 oktober de stoelen op tafel plaatsen: er mocht geen enkele kop koffie of gezonde reep meer verkocht worden.

Eerste sluiting

Op vrijdag 13 maart om 13 uur werden, nadat we de laatste bezoekers hadden uitgezwaaid, de deuren gesloten. Een ongewisse en ongekende periode volgde. We werden geconfronteerd met veel onzekerheid over wat er ging komen en welk effect dat zou hebben. Tegelijk kwam er een sterk overlevingsinstinct aan de oppervlakte.

Eén van de eerste vragen die bij nagenoeg ieder museum opborrelde was: hoe houden we contact met onze doelgroepen? Hoe zorgen we ervoor dat zij ons niet vergeten? Maar ook: hoe gaan we deze tijd gebruiken om met beperkte middelen het museum nog leuker/ mooier te maken? Welke plannen kunnen we naar voren halen nu we het museum volledig ter beschikking hebben? Met andere woorden: hoe maken we van een nood een deugd?

Dus de vraag was: wat kunnen we nooit doen omdat het museum nagenoeg altijd geopend is en/of veel mensen aanwezig zijn? Het antwoord? Een drone door het museum laten vliegen die opnames maakt van objecten vanaf een hoogte die de bezoeker nooit kan bereiken. Met als resultaat prachtige opnames van de Potvis en de hoge gedeeltes van de OO-zone vitrines, die breed zijn gedeeld op social media en websites.

‘Complimenten voor hoe jullie alles “Coronaproof“ hebben ingericht! En ik was er heerlijk even uit.

Heb genoten van de tentoonstellingen en de interactieve mogelijkheden.

Op een druilige dag n tof lichtpuntje!’ Monique

Opening museum op 24 juni

Op 20 mei kwam het verlossende woord: musea mochten per 1 juni open mits zij voldeden aan alle 122 richtlijnen die door de Museumvereniging via protocol waren opgelegd. Daarnaast waren ook de specifieke maatregelen van de Veiligheidsregio Midden- en West Brabant van toepassing. Deze maatregelen hielden onder andere een eenrichtingsroute voor de bezoekers met gescheiden in- en uitgang in, het niet-kruisen van bezoekersstromen binnen of buiten, specifieke regels voor afstanden in de horeca, een online reserveringssysteem, maximale aantallen bezoekers per m², specifieke regels voor de winkel en de promotie.

Omdat wij vermoedden dat de maatregelen voor langere duur zouden zijn, hebben we ervoor gekozen om zo goed mogelijk uitgerust open te gaan. De maatregelen zijn toegepast en de acties die daaruit voortvloeiden zorgvuldig uitgewerkt, zodat wij alleen nog eventueel kleine

Foto-tentoonstelling: Comedy Wildlife 2020

aanpassingen hoefden te doen om te blijven voldoen aan mogelijk nog striktere eisen. Maar ook de kans op geldverspilling – want zuinigheid is en was een groot goed – is zo klein mogelijk gehouden. En daarbij de belangrijkste reden niet te vergeten: de bezoekersbeleving. Ondanks dat we een bijzondere en spannende tijd beleven, moesten bezoekers bij ons het gevoel krijgen dat ze ‘er even lekker tussenuit’ waren op een zo veilig mogelijke wijze.

Veel tijd is gaan zitten in een originele, zeer functionele en duurzame routebewegwijzering. In berekeningen voor de maximum aantallen bezoekers per uur, totaal in het gebouw en per ruimte. De voorbereidingen voor een online ticketsysteem waren al voor de coronacrisis gestart, maar kwamen nu in een stroomversnelling waarbij eisen op tafel kwamen die er eerst niet waren.

Het ‘ontdek en onderzoek’- karakter van Natuurmuseum Brabant is zoveel mogelijk behouden door hygiënemaatregelen goed op te volgen. En, om een separate in- en uitgang aan de bezoekers te kunnen bieden, was het noodzakelijk dat de VVV Tilburg zou verhuizen. Hun medewerking daarbij stelden we zeer op prijs. Hierdoor kon de museumwinkel worden verplaatst en de eenrichtingsroute door het museum veilig worden gerealiseerd.

De museummedewerkers werden grondig voorbereid op het ontvangen van onze bezoekers. Focus lag daarbij op het rekening houden met de nieuwe omgangsregels, de verplichte te stellen vragen en wat te doen als bezoekers zich niet wilden houden aan de regels; bijvoorbeeld toch ter plekke een ticket wilden kopen et cetera.

‘Afgelopen zaterdag zijn we weer sinds de corona miserie in het natuurmuseum geweest met de mini’s (3 & 4 jaar).

Ze (de kinderen) hadden het erg gemist en waren werkelijk dol enthousiast dat we weer konden komen.

Grote complimenten hoe jullie het museum COVID proof ingericht hebben(!) duidelijk, weloverwogen en mooi vormgegeven. Het voelde als ‘vanouds’.

Familie van Ittersum

Wat waren we blij na drie maanden om de eerste bezoekers weer door de entree te zien komen. Weer de hoge stemmetjes van kinderen door de gangen te horen. Koffie en frisdrank te mogen schenken met daarbij een tosti. Natuurlijk nieuwsgierig naar de belevingservaring. Kunnen de bezoekers voorbij de maatregelen kijken en toch veel plezier beleven? Daarop kunnen wij gelukkig volmondig met een grote JA op antwoorden!

Bezoekers gaven ter plekke, via social media of via mailberichten aan dat zij zich ontzettend welkom en veilig voelden in het museum. De routes waren duidelijk, hoe wij de maatregelen hadden toegepast riep een groot gevoel van professionaliteit op en tegelijk was het vermaak nog groot. Wat natuurlijk ook direct opviel is dat wij door de beperkingen op de aantallen bezoekers nooit het succes van de eerste twee maanden gingen evenaren. Per dag mochten er maximaal 415 bezoekers naar binnen. In het weekend en de vakantieperiodes haalden we een aantal keer dit maximum, maar doordeweeks lukte dit bij lange na niet. Toch waren we niet ontevreden. Via platforms en belangenverenigingen vernamen we dat vele musea kampten met zeer ver teruggelopen bezoekersaantallen.

Lievelingseten
van de jonge
bezoekertjes:
tosti

Alleen maar peentjes.
Als je alleen maar peentjes eet,
zou je dan oranje worden?
In peentjes zit oranje spul, heel gezond,
maar genoeg is genoeg.
In kleine kreeftjes en garnalen
zit diezelfde kleurstof.
Omdat Flamingo's niks anders eten,
worden ze helemaal oranje.

Sluiting Museumcafé

Vanaf oktober gold de sluiting van de horeca ook voor de musea. Er was net door het museum geïnvesteerd in een prachtige safaritent die het terras nagenoeg overdekt om zo extra ruimte en gevoel van veiligheid te kunnen bieden. De sluiting van de horeca had een merkbaar effect op het bezoekersaantal. Bij een museumbezoek hoort toch een hapje en een drankje en dat wordt vaak beschouwd als een momentje van rust voor de gezinnen. Deze maatregel had dus duidelijk veel invloed op de totale bezoekersbeleving.

Twee weken dicht

Na een paar mooie maanden waar het leven enigszins normaal leek, kondigde het kabinet vanwege oplopende besmettingscijfers weer een sluiting van o.a. de musea aan. Ditmaal maar voor twee weken, in de hoop dat daarna de musea toch weer open zouden kunnen. Mensen die al een ticket hadden gekocht, werden per email geïnformeerd over de te nemen stappen. De deuren weer openzetten ging bijna moeiteloos. Dit was voornamelijk te danken aan de tijd die in het voorjaar was geïnvesteerd om de maatregelen goed uit te voeren. De route voldeed nog steeds, alle hygiëneproducten en bordjes stonden op de juiste plek en ondertussen was er ook nog een zeer welkome nieuwe tentoonstelling die geopend kon worden: Comedy Wildlife Photography Awards 2020.

*‘Wij zijn zondag geweest. Complimenten voor alle getroffen maatregelen ivm Corona!!!!
De bordjes vooraan de ruimtes zijn duidelijk. Maar wat soms onhandig is, dat je de ruimte eerst helemaal
in moet om te zien hoeveel gezinnen er al binnen zijn.*

Het ligt dus vaak aan de verantwoordelijkheid vd bezoeker.... Misschien 1 suppoost per etage???

Verrassend en leuk vonden wij de Pub quiz!!! Erg leuk, leerzaam en weer veilig!

Kortom: chapeau!!!!’Tot snel weer’ Yvonne

En toen

Vol enthousiasme werd de kerstvakantie voorbereid. Er werden kerstbomen opgetuigd, de nieuwe producten van de winkel werden op hun aantrekkelijkst gepresenteerd, de personeelsplanning was op orde en de tentoonstelling Comedy Wildlife kon op veel belangstelling rekenen van bezoekers en van de pers. Mpho, Museuminspecteur van het jaar 2019 kon eindelijk haar klas haar lievelingsmuseum laten zien. De mondkapjesplicht was grotendeels geaccepteerd door het publiek en het personeel. Het voelde bijna weer als normaal. En toen; wederom een lockdown die tot het moment van schrijven nog steeds voortduurt.

Hoe kijken we dan terug op 2020?

Ondanks alles wist het publiek ons in 2020 toch goed te vinden en hun bezoek te waarderen. Vol goede moed en met het nodige vertrouwen kijken we dus uit naar de komende jaren met prachtige tentoonstellingen en activiteiten die aansluiten bij deze ontwikkelingen.

Aantal
weken
dicht:
19 weken

Foto-tentoonstelling: Comedy Wildlife 2020

Tentoonstellingen en projecten

15

Tijdelijke tentoonstellingen in 2020

Fototentoonstelling 'Comedy Wildlife Photography Awards 2020'

30 oktober 2020 t/m 10 mei 2021

Tentoonstelling van de foto's van finalisten en winnaars van de 2020-editie van de competitie 'Comedy Wildlife Photography Awards'. In deze derde editie van de tentoonstelling in Natuurmuseum Brabant is ook een aantal dieren op de foto's in vitrines te bewonderen. De opbrengsten van de foto's gaan naar initiatieven voor natuurbehoud en dierenwelzijn. Deze tentoonstelling is maar gedeeltelijk te zien geweest, vanwege de lockdown in november en de lange lockdown vanaf december.

Fototentoonstelling Yellowstone van fotograaf Wim van Passel

9 september 2020 t/m 3 januari 2021

Wim van Passel maakte voor deze tentoonstelling foto's in het prachtige National Park Yellowstone in de Verenigde Staten. Het park is een vulkanische 'hotspot', wat goed te zien is in het kleurrijke landschap. De foto's waren door het hele museum te zien.

Tentoonstelling BLOCBIRDS

1 november 2019 t/m 1 maart 2020

BLOCBIRDS is een kunstproject van Studio 212 Fahrenheit. BLOCBIRDS gaat over de voor vele mensen verborgen schoonheid van vogels om ons heen. Studio 212 Fahrenheit heeft deze schoonheid vastgelegd in 25 grafische composities van 25 vogels. De composities zijn tot stand gekomen met enkel het gebruik van vierhoekige vlakken. De grafische composities worden aangevuld met een vierhoekige vitrine, eveneens met 25 vlakken, met 25 opgezette vogels, allen afkomstig uit de museumcollectie. Blocbirds won de Red Dot Design Award, een prestigieuze onderscheiding.

Fototentoonstelling 'Comedy Wildlife Photography Awards 2019'

15 november 2019 t/m 16 maart 2020

Tentoonstelling van de foto's van deelnemers en winnaars van de 2019-editie van de competitie 'Comedy Wildlife Photography Awards'.

Vreemde Vogels die dino's

geopend op 11 december 2019

Deze tijdelijke presentatie belicht de evolutie van dinosauriërs tot vogels. Dit wordt gedaan op drie niveaus: voor kinderen van 4 tot 8, voor kinderen vanaf 8 jaar en voor ouders. Iedere bezoeker kan zo op zijn eigen niveau aan de slag in de zaal met de interactieve opdrachten en interessante weetjes.

Overige semipermanente tentoonstellingen

Van binnen naar buiten

Presentatie over het werk van en de samenwerking tussen Brabants Landschap, Kempens Landschap en Natuurmuseum Brabant, met aandacht voor de buitenlocaties en de wandelapp van de drie organisaties: Vossenstreken.

IJstijd!

Kruip in de (rendier)huid van de Neanderthaler en kom oog in oog met een mammoet, een grottenleeuw of een wolharige neushoorn.

Potvis

Het skelet van een in 1995 aangespoelde potvis is het grootste object van het museum.

OO – zone

Sinds 2010 een groot succesnummer in het museum. Met een eigen onderzoekspas gaan bezoekers onderzoek doen, meegenomen door een digitaal personage.

In 2020 werd het door de gulle gift van een sponsor mogelijk om alle verouderde apparatuur in de OO – zone te vervangen. Vanwege de coronamaatregelen (schermen vaker schoonmaken) is deze vervanging uitgesteld tot 2021.

Jouw Brabant, mijn Brabant

Deze zaal is een ode aan de veelzijdige schoonheid van de Brabantse natuur en de manieren waarop we die beleven. In de tentoonstelling staan herinneringen uit een Brabants verleden centraal, en die zijn met nieuwe technieken volop in de zaal verwerkt.

Ware Wolf

Een tentoonstelling over wat we moeten weten over de wolf, nu hij de terugkeer heeft gemaakt naar Nederland. In 2020 werd deze tentoonstelling ontmanteld om ruimte te maken voor een volwaardige wisselzaal.

BOS

BOS (Beleef Ontdek Samen) is een belevenis die mee verandert met de seizoenen. Elke drie maanden verandert BOS in een ander landschap.

Kikker is hier!

Tentoonstelling voor de jongste bezoekers over Kikker uit de boeken van Max Velthuijs. In 2020 werden plannen gemaakt om deze tentoonstelling te verhuizen naar de ruimte tegenover BOS. Zo zal er een zone in het museum ontstaan, speciaal voor kinderen onder 8 jaar.

Hoezo Seks?

Zaal over seksualiteit en voortplanting bij mens en dier.

Uitsterven

Zaal met de fossiele topstukken van het museum. In 2020 werden plannen gemaakt om deze tentoonstelling na de kerstvakantie (in januari 2021) te ontmantelen.

Erg leuk museum!

‘Onze jongste van 4 kon zich goed vermaken, zeker naarmate we meer verdiepingen bezochten.

De tieners (11 & 15) hebben zich ook prima vermaakt!’

Projecten en samenwerkingen

Natuur om de hoek

In oktober 2019 startte Natuurmuseum Brabant met dit project, waarbij leerlingen van groep 6 en 7 zich kunnen opgeven voor een wekelijkse naschoolse natuurclub. In 2020 heeft Natuurmuseum Brabant met succes financiering gezocht voor een vervolg hierop, waarbij het aantal natuurclubs wordt uitgebreid naar 9 clubs binnen de Ringbanen van Tilburg. Het project loopt tot de zomer van 2022. Tevens wordt binnen dit project een groen leerecosysteem

Museum-
inspecteurs:
rapportcijfer
8,8

opgezet, waarbij NME-aanbieders in Tilburg met elkaar verbonden worden en naar elkaar kunnen verwijzen.

Financieel mogelijk gemaakt door de gemeente Tilburg, VSC, Prins Bernhard Cultuurfonds, Mondriaan Fonds, Ministerie van EZK en Ministerie van LNV.

Vossenstreken

In 2016 werd de wandelapp Vossenstreken gelanceerd. Het aantal downloads van de app was eind 2020 ongeveer 25.000. In 2020 werd een nieuwe route ontwikkeld bij domein De Merel in Vlaanderen en werd een route in Gestel (Vlaanderen) voltooid. Tevens werd er door de drie samenwerkende partners (Natuurmuseum Brabant, Brabants Landschap en Kempens Landschap) geïnvesteerd in een upgrade van de app, om deze toekomstbestendig te maken.

Ruimtevaartschool

In 2020 werd tweemaal de Ruimtevaartschool georganiseerd in samenwerking met de LocHal, ContourdeTwern, Ontdekstation013 en Curiosity World. In zes zondagen worden kinderen tussen de 9 en 12 jaar klaargestoomd voor een reis naar Mars. Wat komt daar allemaal bij kijken en over welke vragen moeten we nadenken voordat we op Mars een kolonie zouden willen stichten? In Natuurmuseum Brabant keken de kinderen hoe de mens zich zou kunnen aanpassen aan het leven op Mars. De lessen in het museum vonden plaats op 9 februari en op 27 september.

‘Als je niet van alleen kijken houdt, maar zelf ook op onderzoek wil uitgaan, moet je hier echt geweest zijn.

Personeel is ook zeer vriendelijk. Kortom: een geweldig museum voor jong en oud!

Zo gaaf voor kinderen, en natuurlijk ook voor volwassenen!!!!’

Museumschatjes

Project van Erfgoed Brabant waarmee leerlingen van groep 5 t/m groep 8 gratis het museum kunnen bezoeken.

Museumschatten

Programma van Erfgoed Brabant voor het voortgezet onderwijs. Gratis bezoek aan het museum.

Leren doe je samen

Educatieproject van de SNNC (Stichting Nederlandse Natuurhistorische Collecties). In 2020 waren alle bijeenkomsten online, vanwege de coronamaatregelen.

Wegens corona afgelaste of uitgestelde tentoonstellingen en projecten in 2020

Tilburg Zoemt 2020

Sinds 2018 besteedt Natuurmuseum Brabant jaarlijks aandacht aan wilde bijen, door middel van een tentoonstelling die zich uitspreidt over de binnenplaats, het museumcafé en de OO – zone. In 2019 deden we dit in samenwerking met een aantal Tilburgse partners: T-PrimaiR, Albert Heijn Tilburg, GroenRijk Tilburg en Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG). In 2020 kon de tentoonstelling niet doorgaan, vanwege de eerste lockdown en vanwege de beperkte ruimte in het museumcafé door restricties aan het aantal bezoekers per ruimte.

25 jaar onderzoek in de Kaaistoep (in samenwerking met de KNNV)

In 2020 werd door de KNNV een jubileum gevierd: al 25 jaar lang vindt er onderzoek plaats door vrijwilligers van de KNNV in de Kaaistoep. Dit zou gevierd worden door excursies op locatie, maar er zou bij elk excursiethema ook een familieactiviteit bedacht worden voor in Natuurmuseum Brabant. Vanwege de coronamaatregelen is de uitgebreide viering van dit jubileum uitgesteld.

*‘In 2020 werd door de KNNV een jubileum gevierd:
al 25 jaar lang vindt er onderzoek plaats door vrijwilligers van de KNNV in de Kaaistoep.’*

Wandelen voor water

Jaarlijks terugkerend programma in samenwerking met Stedenband Tilburg Same Tanzania. Leerlingen van bovenbouw PO wandelen met zes liter water op hun rug langs verschillende instellingen in Tilburg. Daar doen ze activiteiten met water. Vanwege de lockdown werd dit project in 2020 afgelast.

Verwonderroute

Deze Tilburgse samenwerking op initiatief van T-PrimaiR werd in 2020 uitgebreid naar acht instellingen: Natuurmuseum Brabant, Vincents Tekenlokaal, Ontdekstation013, LocHal, Textielmuseum, Museum de Pont, Factorium en Theaters Tilburg. De intentie was om leerlingen van groep 6 vanuit verschillende perspectieven kennis te laten maken met patronen. Natuurmuseum Brabant was gekoppeld aan Theaters Tilburg en was gestart met de ontwikkeling van een workshop over danspatronen in de dierenwereld (zogenaamde baltsen) en patronen in vachten en verenkleed. Vanwege de lockdown konden deze workshops niet doorgaan.

Expeditie NEXT

In 2020 zou de NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek) een aantal evenementen organiseren om wetenschap onder de aandacht te brengen bij een publiek dat in het dagelijks leven wat minder met wetenschap in aanraking komt. Natuurmuseum Brabant mocht hiervoor een basisexhibit ontwikkelen, dat op al deze evenementen gebruikt zou kunnen worden. De exhibit is gemaakt, maar vanwege de coronamaatregelen zijn alle geplande evenementen afgelast. Mogelijk wordt dit project in een later stadium weer opgepakt.

Foto-tentoonstelling: Comedy Wildlife 2020

Educatie en activiteiten

23

Van het uitgebreide aanbod van Natuurmuseum Brabant voor primair en voortgezet onderwijs hebben scholen in 2020 maar mondjesmaat gebruik kunnen maken. Na de eerste lockdown ontwikkelden we een coronaproof programma, waarbij scholen elkaar niet konden ontmoeten tijdens hun bezoek. Hier werd dankbaar gebruik van gemaakt, de meeste dagen zaten alle tijdslots vol.

De uitleenservice (leskisten, museumkoffers en objecten) was beschikbaar als scholen open waren. Er werd extra schoongemaakt en spullen werden veelal bij de deur afgegeven om dit alles coronaproof te laten verlopen.

De vakantieactiviteiten, die we volop aan het ontwikkelen en testen waren, zijn na de eerste lockdown helemaal afgelast. Het was niet mogelijk om deze activiteiten aan te bieden binnen het museumprotocol voor heropening. Ook de lezingenserie werd afgelast.

Educatief aanbod Primair Onderwijs

Kikker

Educatief programma voor leerlingen uit de onderbouw en voor peuterspeelzalen, waarin allerlei sociaal-emotionele thema's aan bod komen, zoals bang zijn, vriendschap en verliefd zijn.

BOS

Leerlingen van groep 1 t/m 4 kunnen aan de slag met de speelse opdrachten in deze interactieve en zeer succesvolle zaal.

Klaar voor de start

Activiteit in spelvorm voor onder-, midden- en bovenbouw van het BO. Met behulp van kaarten, magneten en zakjes met materialen kunnen leerlingen op elke verdieping van het museum rondom een thema op onderzoek gaan.

Vanwege het eenrichtingsverkeer dat werd voorgeschreven in het museumprotocol voor heropening konden we deze activiteit na de eerste lockdown niet meer aanbieden.

IJstijdworkshop

Activiteit voor onderbouw en bovenbouw, waarbij leerlingen zich verplaatsen in de wereld van de Neanderthaler.

Leer je lijf

Educatieve doe-activiteit over je eigen lichaam voor groep 5/6.

Oertijdlab

Begeleide activiteit voor midden- bovenbouw waarbij gespeurd wordt naar fossiele resten uit de mergelgrotten van Zuid-Limburg.

Vanwege de coronamaatregelen konden we deze workshop na de eerste lockdown niet meer aanbieden.

Braakbalpluizen

Begeleide activiteit voor midden en bovenbouw BO. Leerlingen ontdekken welke dieren in de braakbal van de uil zitten.

00-zone

Activiteit voor groep 5 t/m 8 in de 00-zone. Leerlingen maken kennis met onderzoeksvaardigheden door met een digitaal personage op onderzoek te gaan.

Hoezo Seks

Activiteit in de tentoonstelling over voortplanting, geschikt voor groep 7 en 8.

Met je neus in de natuur

Onder begeleiding van een enthousiaste en deskundige gids uit het museum trekken leerlingen van groep 7 en 8 de natuur in naar één van de stadsregionale parken die Tilburg rijk is: Stadsbos 013 (Kaaistoep) ten zuidwesten van Tilburg of naar de Dongevallei in de Reeshof.

Educatief aanbod Voortgezet Onderwijs

Oertijdlab

Begeleide activiteit voor klas 1 en 2 waarbij gespeurd wordt naar fossiele resten uit de mergelgrotten van Zuid-Limburg.

Vanwege de coronamaatregelen konden we deze workshop na de eerste lockdown niet meer aanbieden.

Hoezo Seks

Activiteit in de tentoonstelling over voortplanting, geschikt voor klas 1 en 2.

00-zone

Activiteit voor klas 1 t/m 3 in de 00-zone. Leerlingen maken kennis met onderzoeksvaardigheden door met een personage op onderzoek te gaan.

Groene Ondernemer

Met dit personage duiken leerlingen in de wereld van duurzaamheid en groene keuzes. Te boeken vanaf klas 3.

De Onderzoeker

Dit personage uit de 00-zone neemt VMBO-leerlingen mee op onderzoek. Korte, praktische modules maken dit personage geschikt voor de doelgroep.

Warm of koud?

Programma in de tentoonstellingen 00-zone en IJstijd! voor de onderbouw van het VO over aanpassingen van organismen aan warme of koude klimaten.

Evolutie van de olifantachtigen

Een programma in de 00-zone voor de bovenbouw van het HAVO en VWO over de evolutie van de olifantachtigen. Onderzoeksvaardigheden en wetenschapswijsheid worden in dit programma gestimuleerd.

Aanbod voor Hoger Onderwijs en Beroepsonderwijs

- Rondleiding educatie (aanpak educatie in Natuurmuseum Brabant)
- Rondleiding tentoonstellingen (informatie overbrengen aan publiek)
- Kennismakingsdag (speciaal voor eerstejaars PABO)
- OOL in Natuurmuseum Brabant (educatie toegespitst op Onderzoekend en Ontwerpend Leren)

Activiteiten voor bezoekers buiten schoolverband in 2020

Vakantielabs

Vanwege de coronamaatregelen hebben we alle vakantielabs afgelast na de lockdown van maart 2020. Er hebben dus alleen labs plaatsgevonden in de tweede helft van de kerstvakantie en in de carnavalsvakantie. De volgende vakantielabs en -activiteiten zijn toen georganiseerd:

- Sneeuwlab
- Comedy Wildlife collage maken
- Bottentocht

Ook de geplande activiteiten in het kader van 25 jaar onderzoek in de Kaaistoep van de KNNV (zie ook Projecten), zijn uitgesteld tot na 2020.

Verjaardagsfeestjes:

- Feestbeest (vanaf 9 jaar)
- Droef & Co. (7 t/m 11 jaar)

Na de eerste lockdown zijn er geen feestjes meer aangeboden in het museum vanwege de coronamaatregelen.

Lezingen

Ieder jaar organiseert Natuurmuseum Brabant openbare, gratis toegankelijke lezingen op elke tweede dinsdag van januari, februari, maart, oktober, november en december. In 2020 hebben alleen de lezingen van januari, februari en maart doorgang gevonden. De lezingen in het najaar zijn vanwege de coronamaatregelen afgelast.

- 14 januari: 'Darwin in de stad' – Menno Schilthuizen
- 11 februari: 'Lucht, licht en kleur' – Ton Spaninks
- 10 maart: 'Geologie in Nederland' – Geert Willemen

Activiteiten buiten het museum

Sinds 2016 is de app Vossenstreken gratis verkrijgbaar in de App Store en via Google Play. Deze app is het resultaat van een samenwerking tussen Natuurmuseum Brabant, Brabants Landschap, Kempens Landschap en de gemeente Tilburg. In 2020 moest een aantal locaties tijdelijk hun Vossenstrekenroute sluiten, vanwege de coronamaatregelen. Wel zagen we duidelijk in de downloads dat veel mensen tijdens de lockdown gingen wandelen en daarbij dankbaar gebruik maakten van de Vossenstrekenapp.

Foto-tentoonstelling: Comedy Wildlife 2020

Marketing en communicatie

29

2020 was met recht een uitdagend jaar voor de afdeling Marketing en Communicatie. Nadat nog heerlijk werd nagenoten van de bijna 90.000 bezoekers in 2019 en de eerste twee maanden van 2020 vooral veel enthousiaste bezoekers liet zien, konden na 13 maart bijna alle plannings en verwachtingen de prullenbak danwel de ijskast in. Crisiscommunicatie, versnelde onlinemarketing ontwikkelingen, heropeningsvraagstukken en de vraag hoe wij contact gingen houden met onze doelgroepen kregen de hoogste prioriteit. En vooral: timing en inhoud van onze boodschappen werd onder een vergrootglas gelegd. Maar: er waren ook al projecten gaande en keuzes gemaakt voordat corona überhaupt in beeld kwam. Deze projecten, maar ook de impact van corona op de interne communicatie, krijgen hieronder aandacht.

‘Crisiscommunicatie, versnelde onlinemarketing ontwikkelingen, heropeningsvraagstukken en de vraag hoe wij contact gingen houden met onze doelgroepen kregen de hoogste prioriteit.’

Corporate Identity ontwikkeling

In 2019 is de start gemaakt met het ontwikkelen van een nieuwe beleidsvisie. In 2020 is deze beleidsvisie o.a. vertaald naar een nieuwe huisstijl van het museum. Normaal gesproken kost het ontwikkelen van een nieuw uiterlijk behoorlijk wat geld. Gelukkig heeft het museum twee eigen ontwerpers in dienst, hetgeen een aanzienlijke besparing op de kosten betekende. Een van de ontwerpers is gevraagd om de nieuwe huisstijl te presenteren. Voordat zij met het ontwerpproces startte, is met een brede vertegenwoordiging van het museum personeel samen gekeken naar sfeer, uitstraling, kleuren etc. waar de nieuwe Corporate Identity aan moet voldoen.

Ontwikkeling van een nieuwe Corporate Identity vraagt tegenwoordig ook goede kennis van digitale middelen op het gebied van design als in usability. 70 procent van de bezoekers bekijkt onze website vanaf een mobiele telefoon of tablet, waarbij gezegd kan worden dat de telefoon steeds meer terrein wint. Het bedrijf dat onze website beheert, heeft op dit punt het museum geadviseerd op basis van de laatste ontwikkelingen.

Tegelijkertijd moet de nieuwe huisstijl ook goed blijven smoeien op een envelop of visitekaartje. Wij denken dat het ons goed gelukt is om een nieuwe Corporate Identity te ontwikkelen die past bij het museum dat het nu is, in deze tijd. Medio 2021 wordt het nieuwe ontwerp gelanceerd.

Onlinemarketing

Website

Net voor de coronacrisis waren er afspraken gemaakt voor het bouwen van een nieuwe website. Ook was al besloten dat er een nieuwe huisstijl ontwikkeld zou gaan worden. Deze twee konden mooi hand in hand gaan. Er is samen met de websitebouwer hard gewerkt aan een website waar wij zelf prima mee uit de voeten kunnen en voorbereid is op allerlei huidige en komende nieuwigheden.

Aantal
verkochte
foto's
CW: 25

Foto-tentoonstelling: Comedy Wildlife 2020

Onlineticketing

Toen bekend was dat musea alleen open mochten gaan mits de optie aanwezig was dat bezoekers hun gegevens konden achterlaten, kwam de onlineticketing in een stroomversnelling terecht. Samen met Global Ticket is een ticketsysteem opgezet dat uiteraard behouden blijft.

Social Media/ Search Engine Advertisement (SEA)

De social media zijn ingezet om contact te houden met onze fans. Elke nieuwe ontwikkeling werd gecommuniceerd. De boodschap bevatte zoveel mogelijk "we houden vol, wij gaan er vanuit dat er betere tijden komen, we proberen zoveel mogelijk leuke momenten te creëren" en dan het liefst met een vleugje humor. De foto's van de Comedy Wildlife vormden voor deze boodschappen vaak een heel mooie basis.

De zoekmachinemarketing heeft op een wat lager pitje gestaan. De websitebezoeken aan musea in het algemeen, dus ook bij Natuurmuseum Brabant zijn in 2020 drastisch omlaag gegaan. Uiteraard om verklaarbare redenen.

Interne Communicatie

Met een zeer kleine Marketing en Communicatieafdeling is het onmogelijk om de volledige interne communicatie erbij te doen. Activiteiten die binnen deze discipline vallen, worden vaak verdeeld onder de MT-leden. Dit jaar vroeg deze communicatievorm extra aandacht, omdat het merendeel van het personeel niet fysiek in het museum aanwezig mocht of kon zijn. Hoe zorg je er dan voor dat informatie over allerlei ontwikkelingen toch gehoord, gelezen wordt? Hoe zorg je ervoor dat personeel zich verbonden blijft voelen met het museum, maar ook met elkaar?

Helaas beschikt het museum niet over een intranet, dus moest er gekeken worden naar de al bestaande middelen, maar ook naar andere communicatievormen die normaal gesproken niet ingezet worden.

'70 procent van de bezoekers bekijkt onze website vanaf een mobiele telefoon of tablet, waarbij gezegd kan worden dat de telefoon steeds meer terrein wint. Het bedrijf dat onze website beheert, heeft op dit punt het museum geadviseerd op basis van de laatste ontwikkelingen.'

Personeelsbijeenkomsten werden online gehouden. Op het moment dat de Museumvereniging met een heel belangrijke mededeling kwam of de persconferentie daar aanleiding tot gaf, werd een mail naar de persoonlijke adressen gestuurd. Fysieke veranderingen in het museum, verhuizingen of personeelswijzigingen werden opgenomen als bericht in de Grondeekhoorn, die wekelijks in plaats van maandelijks verscheen. Extra aandacht aan het personeel is gegeven door diegenen die niet in het museum aanwezig hoefden te zijn op geregelde basis te bellen. Ook zijn er kaartjes en kleine presentjes afgegeven en in plaats van de traditionele Kerstbijeenkomst is er een online Kerst Quiz georganiseerd.

Promotionele acties

In 2020 zijn de al bestaande promotionele acties met AH, Vrienden- BankGiro- en Postcode- loterij, Beekse Bergen voortgezet. Ook de Ticket To Tilburg speciaal voor nieuwe inwoners en

de Quiet-acties vonden doorgang. De actie samen met de NS is opgezet, maar niet uitgevoerd vanwege de verschillende lockdowns.

Samenwerkingen

Door aan te sluiten bij de VSC meet-ups leerden wij van de andere aangesloten musea en zij van ons. Dit cluster van musea, waar in vertrouwen openhartig informatie wordt gedeeld, heeft steun gebracht en waardevolle netwerkcontacten. Juist omdat iedere afdeling die iets met marketing en communicatie van doen had, in hetzelfde schuitje zat.

Museumwinkel

Onder de Marketing en Communicatieafdeling valt ook de winkel van het museum. In 2019 waren de eerste grote stappen gezet in herinrichting en productkeuze en de eerste helft van 2020 moest laten zien of deze stappen een gunstig effect hadden op de omzet. Dit liep even anders. Doordat het museum een separate in- en uitgang moest kunnen garanderen, was het niet langer mogelijk om de winkel te handhaven bij de Ticketbalie. De VVV vertrok (tijdelijk) uit het pand en dat bracht de mogelijkheid om de winkel te verhuizen naar de voormalige VVV-winkelruimte vlakbij de nieuwe museumuitgang.

Een lucratief museumwinkeljaar werd het niet: het bezoekersaantal bleef achter, en naarmate de crisis voortduurde werden de bezoekers minder kooplustig. Door de lockdowns rondom Sinterklaas en in de kerstvakantie hebben we helaas ook daar geen extra omzet gehaald.

Wat betreft productkeuze lijken we wel op de goede weg, al lijkt enige voorzichtigheid om deze conclusie te trekken nog geboden.

Collectie en wetenschap

35

In 2020 is er gewerkt aan diverse aspecten van de museumcollectie. Niet alleen intern, maar ook met externe partners uit het natuurhistorische museumveld. Het project Automatische Beeldherkenningstechnieken (geleid door Naturalis Biodiversity Center) is van start gegaan. Hierbij gaat het o.a. om het geautomatiseerd identificeren van ongedetermineerde specimens op soort of hoger niveau op basis van foto's. De technieken zullen worden getest op (onder andere) objecten uit onze collectie. In het begin van het jaar zijn de projectpartners samengekomen om kennis te maken en ter voorbereiding op de selectie van de deelcollectie voor dit project.

Halverwege het jaar is er een nieuw depot ingericht op de begane grond van het museum. De stenen- en mineralencollectie en het herbarium zijn ondergebracht in dit nieuwe depot. Naar verwachting zal er in 2021 nog een nieuw depot gerealiseerd kunnen worden. Hierdoor ontstaat er ruimte om de huidige depots deels opnieuw in te delen. Dit is hoognodig, aangezien de collectie dit jaar behoorlijk in omvang is toegenomen. Een collectie van naar schatting 400.000 voornamelijk microvlinders is aan het museum in beheer gegeven. Het museum is erg blij met deze bijzondere en genereuze aanwinst, die in de komende jaren een belangrijke rol zal spelen op wetenschappelijk en educatief gebied en in presentaties.

‘Halverwege het jaar is er een nieuw depot ingericht op de begane grond van het museum. De stenen- en mineralencollectie en het herbarium zijn ondergebracht in dit nieuwe depot.’

Zoals vorig jaar al duidelijk werd, is het noodzakelijk om onze collectiedatabase te updaten danwel te vervangen door een beter passend registratiesysteem. Dit jaar hebben we onze wensen voor een collectiedatabase op een rijtje gezet om hierin een weloverwogen keus te kunnen maken. Naar verwachting zal dit in 2021 worden afgerond.

Verder is er in 2020 een start gemaakt met het publiceren van enkele collectiedatasets op GBIF (Global Biodiversity Information Facility). Dit is een internationaal netwerk, dat als doel heeft om allerlei soorten biodiversiteitsdata publiekelijk toegankelijk te maken. In nauwe samenwerking met NLBIF zijn onze eerste datasets compatibel gemaakt en gepubliceerd op de website van GBIF. In 2021 zullen naar verwachting nog meer van onze datasets online toegankelijk worden.

Ook op de afdeling collectie en wetenschap zijn de coronamaatregelen van invloed geweest. Het grootste deel van het jaar konden onze honorair conservatoren niet in het museum aan de collectie werken. Enkele conservatoren konden thuis aan het werk, maar helaas is een groot deel van de werkzaamheden met betrekking tot de collectie stil komen te liggen.

Het museum als onderneming

37

Aan het einde van de eerste lockdown, in het voorjaar, werden de eisen van het museum-protocol voor heropening duidelijk. Er is vervolgens veel tijd, geld en energie gaan zitten in het coronaproof maken van het gehele museum. Alle medewerkers hebben op hun eigen manier en vanuit hun specifieke expertise hun steentje bijgedragen. Er werd bewegwijzering ontworpen om de eenrichtingsroute aan te geven op een manier die duidelijk maar ook vrolijk is, aanpassingen uitgevoerd in het gebouw, nieuwe werkwijzen en procedures geleerd, extra schoonmaaktijd ingepland voor de verschillende ruimtes en de educatieve programma's werden aangepast, zodat ook scholen ons op een veilige manier konden blijven bezoeken. Het was een teamprestatie avant la lettre. Dit betekent dat er minder tijd en geld was voor vernieuwing, ook vanwege de onzekerheid over de toekomst die corona met zich meebracht.

Financiën

Natuurmuseum Brabant stelt de goede banden met zijn hoofdsubsidiënt, de gemeente Tilburg, bijzonder op prijs. Als BIS-instelling van de gemeente worden er telkens voor een periode van vier jaar afspraken gemaakt over de basissubsidie. De vierjarige subsidieperiode eindigde in 2020. In 2020 is er dus een nieuwe subsidieaanvraag ingediend en toegekend voor de periode 2021-2024.

Er is bij de subsidieaanvraag een extra verzoek ingediend waarbij er een structurele bijdrage wordt gevraagd omwille van het verlagen van de hoge werkdruk, om verouderde inrichting te kunnen vervangen en om enkele faciliteiten in het gebouw naar een niveau passend bij 2020 te kunnen brengen. Er kan dan weer geïnvesteerd worden in plannen die beter aansluiten bij de prestaties, het bereik en de behoeften van het museum als onderneming. Wij wachten het resultaat van dit verzoek nog af.

Voor het realiseren van grote projecten is het museum afhankelijk van additionele gelden via fondsen, projectsubsidies, schenkingen en sponsors.

Natuurmuseum Brabant ontvangt alleen structureel subsidie van de Gemeente Tilburg, waarvan zo'n 50% terugvloeit als marktconforme huur. Van de totale exploitatie genereert Natuurmuseum Brabant in een regulier jaar ongeveer 45% eigen inkomsten, uit kaartverkoop, horeca, winkel en andere activiteiten.

Financieel is er in 2020 veel veranderd ten opzichte van eerdere jaren, te wijten aan de coronacrisis die vanaf maart 2020 duidelijke consequenties kreeg. De eerste twee maanden van 2020 waren financieel bijzonder goed gelopen. Echter vanaf maart tot en met eind juni stopten de opbrengsten uit eigen inkomsten abrupt. In 2020 heeft het museum, door de verplichte sluitingen, 31,5% minder aan eigen inkomsten ontvangen dan begroot.

Het museum heeft gebruik gemaakt van alle overheidssteun die van toepassing was. Zoals een tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren (TOGS), een tegemoetkoming in de vaste lasten (TVL) en de tijdelijke noodmaatregel overbrugging werkgelegenheid (NOW).

‘Na de eerste lockdown was horeca binnen beperkingen nog toegestaan, en zijn er aanpassingen gedaan in de lay-out en diensten van het café om een veilige omgeving te creëren voor klanten.’

Ook kwam Natuurmuseum Brabant in aanmerking voor de compensatieregeling Coronacrisis voor musea die tussen de 40.000 en 100.000 betalende bezoekers per jaar ontvangt vanuit het Mondriaan Fonds.

Voor al deze steun geldt, ten tijde van het opstellen van het jaarverslag, dat de bedragen nog niet zijn vastgesteld. Het is dus nog onduidelijk in hoeverre het museum recht houdt op de voorschotten die we ontvangen hebben. Dit is afhankelijk van de omzet die we gemaakt hebben in 2020.

Buiten de ontvangen (overheids-)steun, is het museum ook gaan kijken waar er bezuinigd kon worden. Het oorspronkelijke streven was om in 2020 de wegbezuinigde posten uit 2019 weer in te halen. Echter zijn ook in 2020 wederom geen grote investeringen gedaan en zijn er nog meer posten wegbezuinigd. Tevens zijn er contracten in de flexibele schil beëindigd.

Het museum heeft ook kosten moeten maken om ervoor te zorgen dat we weer veilig open konden voor het publiek. Dit zijn met name verbouwingskosten aan bijvoorbeeld de eenrichtingsroute, die gehanteerd moest worden om te kunnen voldoen aan de eisen van het museumprotocol. Maar ook kosten om de veiligheid van medewerkers en bezoekers te garanderen zoals desinfectiematerialen, mondkapjes en spatschermen.

‘Het museum heeft ook kosten moeten maken om ervoor te zorgen dat we weer veilig open konden voor het publiek.’

In 2020 zijn diverse fondsaanvragen ingediend ten behoeve van nieuwe presentaties en tentoonstellingen. Voor de projecten *Leve het leven* en *Zoek het zelf uit!* zijn toekenningen gekregen van het Prins Bernhard Cultuurfonds, het VSB fonds en Stichting Zabawas. De dekking voor deze projecten is nog niet helemaal rond, dus verdere aanvragen zijn nog in behandeling.

Voor *Natuur om de Hoek* binnen het project Leren waar nieuwsgierigheid ontstaat (VSC - Samenwerken aan Talentontwikkeling In Leerecosystemen) hebben we matchinggeld gekregen van de gemeente Tilburg. Het te matchen bedrag is toegekend aan het consortium van VSC en de museale partners door het Mondriaan Fonds, het Prins Bernard Cultuurfonds en Ministerie van LNV en EZK.

Café, winkel en zaalverhuur

De museumwinkel, het café en de zaalverhuur zorgen normaliter voor een belangrijke bijdrage aan de eigen inkomsten van het museum. Door de diverse sluitingen van het museum in 2020 is dit niet het geval geweest. Na de eerste lockdown was horeca binnen beperkingen nog toegestaan, en zijn er aanpassingen gedaan in de lay-out en diensten van het café om een veilige omgeving te creëren voor klanten.

Zo is er een tent aangeschaft om ervoor te zorgen dat het binnenplein overdekt was en bezoekers zonder nat te worden, hun broodje en drankje konden nuttigen. Bezoekers die het

café binnen bezochten, mochten niet kruisen met de bezoekers die buiten (onder de tent) zaten. Er werd een extra counter gerealiseerd zodat bezoekers van buiten niet naar binnen hoefden om te bestellen. Het huren van een extra (mobiele) pinautomaat zorgde ervoor dat onze medewerkers naar de tafels toe konden en bezoekers zich niet hoefden te verplaatsen.

Een verdere aanpassing was het wijzigen van de bediening. Bezoekers werden nu aan tafel bediend in plaats van dat ze zelf naar de counter kwamen. Dit heeft impact op de werkzaamheden van het personeel. Doordat er minder bezoekers per dag naar het museum mochten komen, was ook de menukaart aangepast. De aanpassingen waren erop gericht om minder voorraad te hebben, kosten te besparen en de werkdruk van het personeel te verlagen.

Helaas moest het café half oktober alweer sluiten door de strengere maatregelen die vanaf toen gingen gelden. De rest van het jaar is het café niet meer open gegaan.

De winkel is ook aangepast en verplaatst naar de (nieuwe) uitgang van het pand. Ook daar werd het eenrichtingsverkeer ingesteld.

‘De impact van corona heeft de grootte van de organisatie negatief beïnvloed: de ‘flexibele schil’ van gedetacheerde- en oproepkrachten is bijna geheel verdwenen wegens het wegvallen van werkgelegenheid en publieksinkomsten.’

Het verhuren van onze zalen is na maart niet meer voortgezet. Alle geplande bijeenkomsten en natuurscursussen en -groepen zijn afgezegd. In 2020 zijn er ook na medio maart geen dinsdagavondopenstellingen meer geweest.

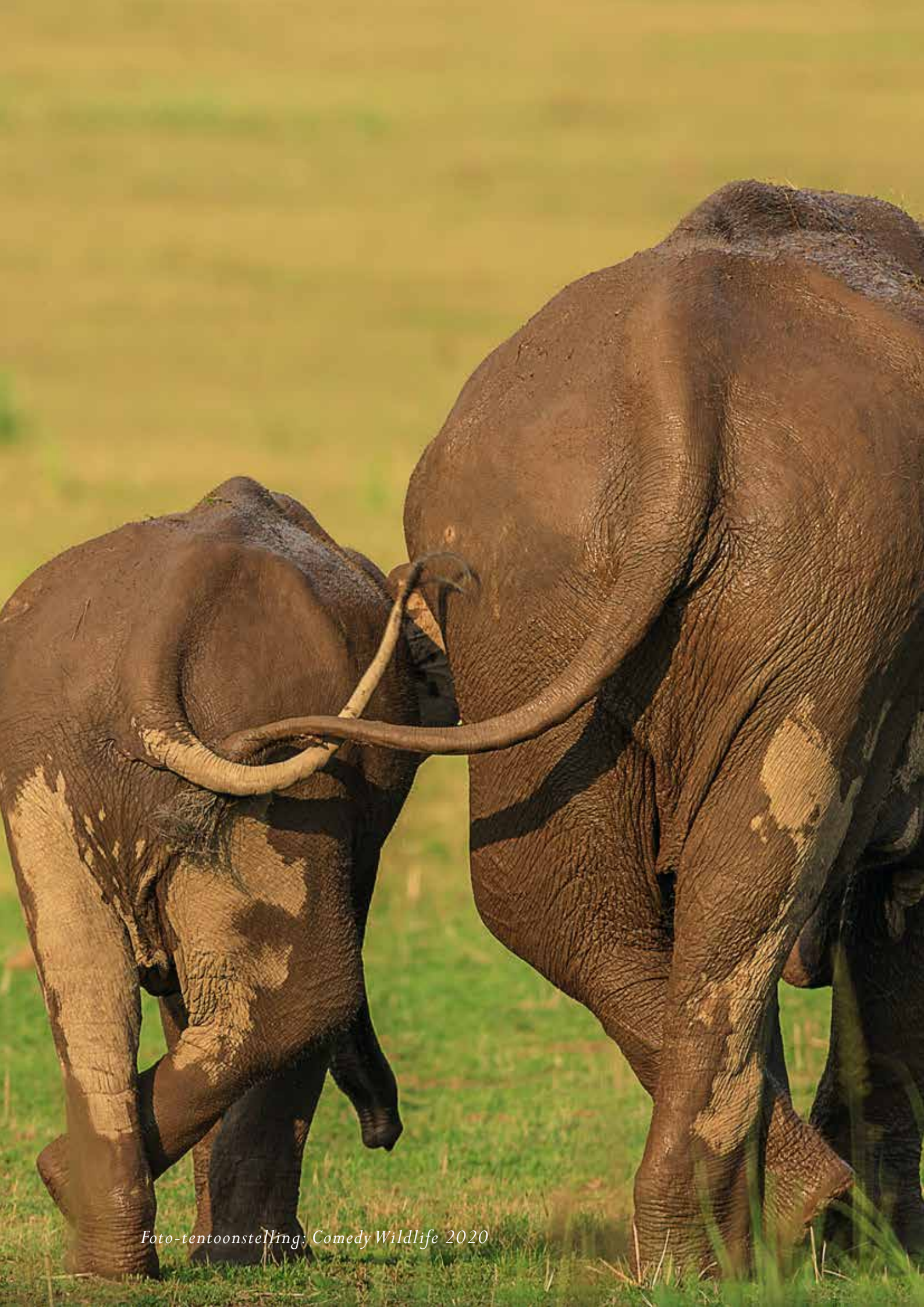
Organisatie

De nieuwe organisatiestructuur is per 2020 een feit. De drie hoofdafdelingen Bedrijfsvoering, Presentatie, Educatie en Collectie en Marketing en Communicatie zijn allen vertegenwoordigd op managementniveau in het MT.

Er is een levende beleidsvisie geformuleerd – een visie die ons de ruimte en flexibiliteit geeft om te ontwikkelen, om ambitie te tonen, om relevant te blijven, om kansen te pakken en ook, waar het nodig is, om zich aan te passen. Deze visie biedt ook een toetsingskader voor de voorgenomen activiteiten en de jaarplannen van de verschillende afdelingen van het museum.

De impact van corona heeft de grootte van de organisatie negatief beïnvloed: de ‘flexibele schil’ van gedetacheerde- en oproepkrachten is bijna geheel verdwenen wegens het wegvallen van werkgelegenheid en publieksinkomsten. Dit betekende dat het noodzakelijk werd contracten te beëindigen. De vrijwilligers, waarvan de meerderheid binnen de kwetsbare groepen valt met betrekking tot leeftijd, zijn inmiddels een jaar niet meer actief geweest in het museum.

Om medewerkers betrokken te houden bij het museum tijdens de sluiting, zijn er diverse online personeelsbijeenkomsten gehouden, werd er af en toe een leuke informele online bijeenkomst georganiseerd, werden er kleine presentjes bij iedereen thuis afgegeven en werden er wekelijks nieuwsbrieven rondgestuurd.

Facilitaire zaken

In 2020 zijn er, ook tijdens de sluitingen, veel werkzaamheden uitgevoerd op de afdeling Facilitaire Zaken. De tentoonstellingen *Bloccbirds* en *Comedy Wildlife 2019* zijn afgebouwd. Ook de semi-vaste presentatie *De ware wolf* is na vijf jaar ontmanteld.

Er zijn ook nieuwe tentoonstellingen ingericht, zoals *Yellowstone: pracht en kracht van de wilde aarde*: 60 prachtige natuurfoto's door Wim van Passel. *Comedy Wildlife Photography Awards 2020* werd wederom opgebouwd en dit jaar werden de foto's aangevuld door dieren (uit onze eigen collectie) die op de foto's voorkwamen. Verder is er een exhibit ontworpen en gebouwd in opdracht van het NWA voor een interactieve presentatie over wetenschapsmusea en techniek-centra, die bedoeld was om op verschillende festivals en evenementen in heel Nederland te staan. Wegens het afgelasten van alle evenementen is de exhibit helaas nog niet in gebruik genomen.

Er hebben diverse verhuizingen plaatsgevonden. Door in 2019 de opslag te optimaliseren is er ruimte gecreëerd om zwaardere deelcollecties te verplaatsen naar een nieuw daarvoor ingericht depot op de begane grond. Ook is een spreekkamer omgebouwd tot kantoor. Diverse publieksruimtes zijn opnieuw geschilderd.

Er is een slim systeem geïnstalleerd t.b.v. centrale bediening van de verlichting/apparatuur op alle publiek toegankelijke zalen.

Door de sluiting waren minder uren voor schoonmaak nodig. Deze uren zijn nuttig besteed door de linoleumvloer van het café, de gangen, de OO-zone, de startzone en de trappenhal te behandelen door grondig schoon te maken en in de was te zetten.

Als deel van de voorbereidingen voor heropening heeft de afdeling Facilitaire Zaken een aantal verbouwingen moeten uitvoeren:

- Tochtsluis: Er is een tochtsluis gebouwd in de Potviszaal, omdat daar de deur rechtsreeks verbinding heeft met buiten.
- Trapaanpassingen: door de nieuwe eenrichtingsroute in het museum komen de bezoekers in andere ruimtes in het pand, die normaliter niet toegankelijk zijn voor het publiek. Zo komen zij ook bij een trap met open balustrades uit. Deze trap is aan de zijkanten helemaal dichtgemaakt, zodat deze ook door kleine kinderen veilig gebruikt kan worden.
- Toiletaanpassingen: Meerdere bezoekers tegelijk naar het toilet mag niet meer volgens het museumprotocol. Omdat er op alle verdiepingen een smalle gang naar zowel het heren- als damestoilet gaat, zijn er extra deuren voor gemaakt. Zo kan een bezoeker de deur achter zich sluiten en alleen (of met het eigen gezin) gebruik maken van de toiletruimtes.
- Kantoorafscheiding: Langs de routes komen bezoekers ook 'achter de schermen'. De personeelsruimtes zijn alsnog door middel van een afscheidingswand afgeschermd voor bezoekers.

Fastlane

Het voorstel en de financiering voor het verduurzamen van het pand, alsook het aanbrengen van een geheel nieuw luchtbehandelingssysteem, is goedgekeurd door de gemeenteraad. In 2020 zijn er diverse vergaderingen geweest. De verwachting is dat er in 2021 gestart gaat worden met verduurzamen en het aanbrengen van het luchtbehandelingssysteem.

Samenwerkingen

We werken graag samen met andere musea, culturele en natuurhistorische instellingen én bedrijven. Een lijst van partners in 2020 is te vinden in de bijlagen.

‘We zijn als instelling erg dankbaar dat corona relatief weinig vat heeft gehad op ons eigen personeel, hoewel er ook verliezen te betreuren zijn in de bredere kringen van onze medewerkers. Er is veel geleerd, goed samengewerkt en vooral veel flexibiliteit en doorzettingsvermogen getoond.’

Eindresultaat

Ondanks de 19 weken sluiting in 2020 heeft het museum, door de ontvangen (overheids) steun, de genomen besparingen in de kosten, toch een positief resultaat mogen boeken in 2020. We zijn als instelling erg dankbaar dat corona relatief weinig vat heeft gehad op ons eigen personeel, hoewel er ook verliezen te betreuren zijn in de bredere kringen van onze medewerkers. Er is veel geleerd, goed samengewerkt en vooral veel flexibiliteit en doorzettingsvermogen getoond. Achter de schermen zijn stappen gezet die van positieve invloed zijn op de toekomst van het museum. Naast alles dat niet door kon gaan, zijn ook sommige ontwikkelingen juist in een stroomversnelling gekomen en bepaalde besluiten en acties zijn mogelijk geweest dankzij de crisis. Die mogelijkheden hebben wij met beide handen gegrepen.

Foto-tentoonstelling: Comedy Wildlife 2020

Financiële gegevens

47

EXPLOITATIEREKENING OVER 2020						
	Begroting 2020		Werkelijk 2020		Werkelijk 2019	
Lasten						
Projectkosten	PM		52.083		122.343	
Projectkosten	PM		52.083		122.343	
Personeelskosten	1.006.100		737.668		1.049.709	
Organisatiekosten	238.500		206.841		253.816	
Huisvestingskosten	508.393		542.264		484.345	
Tentoonstellingen/activiteiten	83.900		68.913		80.679	
Afschrijvingen	22.000		22.977		26.051	
		1.858.893		1.630.746		2.016.943
Baten						
Projectinkomsten	PM		52.083		122.343	
Projectinkomsten			52.083		122.343	
Saldo projectkosten:						
Entreegelden	419.100		332.501		469.801	
Subsidies	1.128.904		1.137.199		1.122.931	
Overige inkomsten	285.200		261.068		328.954	
		1.833.204		1.782.851		2.044.029
Exploitatiesaldo						
		25.689-		152.105		27.086
Baten voorgaande jaren	-		7.669		10.039	
Lasten voorgaande jaren	-		-		2.350-	
			7.669	7.669	7.689	7.689
Resultaat:						
		25.689-		159.774		34.775
		(Tekort)		(Overschot)		(Overschot)

Het overschot is ten gunste van de algemene reserve verwerkt.

Tripadvisor:
4,5 ster van
de 5

Bijlagen

49

Collectie en wetenschap

Collectie aanwinsten

Schenken:

- 81 inheemse vogels, door H. de Kok
- Plantenherbarium, door Broeders van Liefde Nederland
- Cheetahuid (*Acinonyx jubatus*), door R. van Erp
- Plantenherbarium, door P. van Boxtel
- Mammoetwervel, door R. Bekkers

In beheer gegeven:

- 400.000 microvlinders, door Familie Cox.

Aankopen:

- Er zijn dit jaar geen aankopen gedaan voor de collectie.

Bruiklenen

Uitgeleend:

- Haan en kaketoe; Textielmuseum, Tilburg.

Geleend:

- Er zijn dit jaar geen objecten geleend.

Belangrijkste werkzaamheden aan de deelcollecties

Ook op de afdeling collectie en wetenschap zijn de coronamaatregelen van invloed geweest. Het grootste deel van het jaar konden de honorair conservatoren niet in het museum werken aan de collectie. Enkele conservatoren konden thuis aan het werk, maar helaas is een groot deel van de werkzaamheden stil komen te liggen. Dat wat wel gedaan kon worden dit jaar wordt hieronder beschreven.

Insecten

Het werk aan de insectencollectie in het museum heeft grotendeels stilgelegen. Er is dit jaar niet of nauwelijks ingevoerd in het collectieregistratiesysteem. Veel leden van de insectenwerkgroep zijn voornamelijk intensief bezig geweest met een herhaling van het malaisevalonderzoek in De Kaaistoep (1998) en in De Brand (1990).

Fossielen algemeen

In de enkele maanden dat er gewerkt kon worden, is verder gegaan met het sorteren en verwerken van de schenking van dhr. F. de Bruin.

Fossielen van zoogdieren

In 2020 is het controleren van de collectie zoogdierfossielen verder gegaan. In enkele gevallen zijn er conserverende behandelingen uitgevoerd met houtlijm, om verder verval te voorkomen. Ook is dit jaar verder gewerkt aan de registratie in Adlib; de volgende stap is het in Adlib toevoegen van de gemaakte foto's van de objecten.

Verder is er bijgedragen aan het vernieuwen van de huidige fossielenworkshop van het museum. Uit recente, voor dat doel verkregen schenkingen kon materiaal worden gebruikt voor de workshop. Ondanks de beperkte opening van het museum zijn er diverse determinatieverzoeken binnengekomen. Zo ook de vraag of het museum een fossiel van een holenleeuw (*Panthera leo splaea*), dat in de jaren '50 aan het museum geschonken is, nog steeds in het bezit had. Na enig zoekwerk is het fossiel inderdaad aangetroffen in de collectie.

Mineralen

De werkzaamheden aan de collectie micromounts van de heer F. de Bruin zijn grotendeels voltooid. Later in het jaar werden thuis de museumwaardige items gerubriceerd en gereedgemaakt om in het registratiesysteem te worden ingevoerd.

Gesteenten

In de enkele maanden dat er gewerkt kon worden, is begonnen met het uitzoeken van de collectie “ertsen en hun toepassingen”. Verder werd een begin gemaakt met het opzetten van een referentie-collectie gesteenten.

Zand

-

Schelpen

-

Planten

Herbarium Harrie van Loon: doos 67 t/m 95 is ontsloten en verwerkt. In oktober zijn de dozen teruggegaan en via de diepvries teruggezet in het depot. De digitale registratie laat even op zich wachten, omdat dat in het museum moet gebeuren en de conservatoren daar nu niet of nauwelijks komen.

Herbarium Pierre van Bortel: in december is gestart met het ontsluiten van deze schenking. Probleem is dat er veel plakband gebruikt is om de planten vast te zetten. Daarnaast moeten alle determinaties gecontroleerd worden. Zo'n 50% kan hierdoor opgenomen worden in het herbarium. Van de overige planten worden de vindplaats en datum bewaard.

Zaden-collectie: de zadencollectie is in een overzicht verwerkt. De aanwezige zaden zijn in de Floronlijst genoteerd. Op 31 december 2020 werden er 3014 eenheden genoteerd van 1452 verschillende soorten. Deze collectie is nog niet gedigitaliseerd.

Mossen

Enkele nieuwe mossen voor de collectie zijn geregistreerd. Daarnaast is het overige deel van de mossencollectie van G. Zwanniken in het depot opgeborgen.

Myxomyceten

In 2020 is begonnen om de collectie myxomyceten in een Excel-bestand te noteren. In 2021 volgt nog een aanvulling, waarna er genummerd kan worden.

Paddenstoelen

-

Vogels

De dit jaar binnengekomen schenking van 81 inheemse vogels is geregistreerd en in het depot opgeborgen.

Zoogdieren

De binnengekomen schenking van de huid van een cheeta (*Acinonyx jubatus*) is geregistreerd en opgeborgen in het depot.

Boeken en tijdschriften

Dit jaar is geïnventariseerd welke tijdschriften online toegankelijk zijn. De papieren jaargangen van deze titels zijn verwijderd. Dit proces is nog niet afgerond. Verder zijn er diverse boeken (nieuwe aanschaffen en schenkingen) in de catalogus opgenomen en verder ingewerkt en in de desbetreffende kasten opgeborgen.

Conservators

In 2020 werkten aan de collectie:

Aad van Diemen, *honorair conservator bijen en wespen*

Ad Mol, *honorair conservator bladwespen*

Andrea Dekkers, *honorair conservator spinnen*

Ankie de Wijs, *honorair collectie assistent paddenstoelen, korstmossen en archief*

Annelies van Gerwen, *honorair archivaris*

Arthur Kwantes, *honorair conservator schelpen*

Brigit Pontzen, *honorair collectie assistent paddenstoelen*

Cor Borghouts, *honorair collectie assistent insecten (kevers)*

Emiel Bouvy, *honorair conservator ongewervelden*

Geert Willemen, *honorair conservator fossielen*

Hans Zaaijer, *honorair conservator mineralen*

Jan van de Wiel, *honorair collectie assistent herbarium*

Joost Vermee, *honorair conservator gesteente*

Kees van Hooijdonk, *honorair conservator Pleistoceen*

Leden van de insectenwerkgroep KNNV-afd. Tilburg

Marie-Cécile van de Wiel, *honorair conservator planten*

Marij Klijsen, *honorair collectie assistent paddenstoelen*

Mieke Leerschool, *honorair conservator gesteente*
Nadine Müller, *coördinator collectie en wetenschap*
Paul van Wielink, *honorair conservator ongewervelden*
Peter Buster, *honorair conservator fossielen*
Peter van Ruth, *honorair conservator mossen*
Rien van der Braak, *honorair conservator mineralen*
Regina Oors, *honorair conservator bijen en wespen*
Rob Macaij, *honorair conservator mineralen*
Ron Felix, *honorair conservator loopkevers*
Theo Peeters, *honorair conservator vliesvleugeligen*
Tineke Cramer, *honorair conservator libellen*
Wim Klein, *honorair conservator bijen, wespen*

Publicaties

Bitani, N., Smith, D.A.E., Smith, Y.C.E., Downs, C.T. (2020). Functional traits vary among fleshy-fruited invasive plant species and their potential avian dispersers. *Acta Oecologica*, 108, [103651].

Mol, A.W.M., 2020a. De eikenkameelhalshoutwesp Xiphydria longicollis in Nederland (Hymenoptera: Xiphydriidae). – *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 55: 1-10.

Mol, A., 2020b. Foutjes in het Kaaistoepboek: Errata en corrigenda: 139-140. In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.) Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2019, 25e onderzoeksjaar. – TWM Gronden BV, *Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg*, 140p.

Mol, A., T. Peeters J.W. van Zuijlen, 2020. Verantwoording van de nieuwe soorten voor Nederland, die zijn opgenomen in het boek over De Kaaistoep: 129-138. In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.) Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2019, 25e onderzoeksjaar. – TWM Gronden BV, *Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg*, 140p.

Felix, R., B. Aukema & A. Mol, 2020. Pijp- en potvallen in 2019: 61-68. In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.) Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2019, 25e onderzoeksjaar. – TWM Gronden BV, *Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg*, 140p.

Peeters, T., 2020. Nieuws uit de werkgroepen: Insectenwerkgroep. - De Oude Ley 42 (4): 14-15.

Nieuwenhuijsen, H., T.M.J. Peeters & D.D. Dijkshoorn (red.), 2020. Nederlandse bijen op naam brengen. Deel 2. - *Stichting Jeugdbondsuitgeverij, 's Graveland*, 232 pp.

Wielink, P. van, R. Felix, J. van Kemenade, A. Mol, T. Peeters & G. Stoker, 2020. De Kaaistoep, het best onderzochte stuk natuur in Nederland. - *KNNV-afdeling Tilburg*, 720 pp.

Governance Code Cultuur, Code Diversiteit en Inclusie en Fair Practice Code
Stichting Natuurmuseum Brabant is in 2020 bestuurd volgens het bestuur-model. De stichting onderschrijft de principes en best-practice bepalingen uit dit model, zoals beschreven in de Governance Code Cultuur. Het dagelijks bestuur van het museum is aan de directeur gedelegeerd middels een directiereglement. Het museum onderschrijft ook de principes van de Code Diversiteit en Inclusie en de Fair Practice Code en past deze toe.

Samenstelling bestuur 2020:
Leden van het Bestuur van de Stichting Natuurmuseum Brabant van 1 januari t/m 31 december 2020:

voorzitter
De heer drs. L.J.C.G.M. van der Veen
secretaris
De heer dr. R.J.C. Koster
penningmeester
De heer prof. dr. M. Zeelenberg
lid
Mevrouw V.T.C. Slegers MA
lid
Mevrouw drs. A-M. Hartog
lid
Mevrouw mr. R. van de Laarschot
Directie
Mevrouw dr. F.B.R. Zachariasse

Nevenfuncties directeur
Bestuurslid Stichting Nederlandse Natuurhistorische Collecties, Utrecht
Lid Adviescommissie Natuur, Prins Bernhard Cultuurfonds, Amsterdam
Lid Raad van Toezicht, CiST, Tilburg
Lid Raad van Toezicht, De Cultuurkantine, Breda
Adviseur Cultuurraad, Cultuur Eindhoven, Eindhoven

	Medewerkers in loondienst	Diamant medewerkers	Oproep- krachten	Vrijwilligers	Totaal medewerkers	Totaal FTE
Directie	1				1	1
Bedrijfsvoering en secretariaat	3				3	2,11
Facilitaire zaken	3	1		4	8	5.6
Gastservice	7	3	4	10	24	8.61
Presentatie en educatie	6				6	3.86
Collectie en wetenschap	1			25	26	3.92
Marketing en communicatie	2			2	4	1.97
Totaal	23	4	4	41	72	27.07

Natuurmuseum Brabant werkt graag en vaak met diverse samenwerkingspartners, zowel binnen als buiten de museale en natuurhistorische velden. Binnen de aanzienlijke beperkingen in 2020 heeft het museum samengewerkt met de volgende organisaties/ bedrijven:

De Bastei	Natuurmuseum Fryslân
Safaripark Beekse Bergen	De Nieuwe Vorst
Bibliotheek Midden-Brabant	NLBIF
Born Free Foundation	NWA
Brabants Landschap	Breda University of Applied Sciences
Brabantse Milieu Federatie	Ontdekstation013
CiST	Openbare Basisschool Panta Rhei
Comedy Wildlife Photography Awards	Buitenschoolse opvang Panta Rhei
ContourdeTwern	PABO Tilburg
Continium	Paradox
Cultuuralliantie Tilburg	Platform Biodiversiteit Tilburg
Curiosity World	Platform Speelnatuur Tilburg
Ecomare, Texel	Astrid Poot
Erfgoed Brabant	Poppodium 013
Erfgoed Tilburg	Prins Bernhard Cultuurfonds
Factorium	Provincie Noord-Brabant
Fontys Hogeschool v.d. Kunsten	Quest
Gemeente Gilze-Rijen	De Rooi Pannen recreatie Tilburg
Gemeente Goirle	Het Spoorwegmuseum
GBIF	Stadsmuseum Tilburg
Groen013	Stichting Max Velthuijs
Hall of Fame	Stg. Museumkaart
Het Natuurhistorisch, Rotterdam	Stg. Nederlandse Natuurhistorische Collecties (SNNC)
Kempens Landschap (België)	TextielMuseum
KNNV afdeling Tilburg	Teylers Museum
Landschappen NL	Theaters Tilburg
LocHal	Gemeente Tilburg
Marketing Tilburg	Tilburg University
Mondriaan Fonds	T-PrimaiR
Museon	De Museumfabriek
Museum De Pont	Universiteitsmuseum Utrecht
Museumvereniging	Van Gogh Museum
Natura Docet Wonderryck Twente	Vereniging voor wetenschapsmusea en science centers (VSC)
Naturalis Biodiversity Center	Vincent's Tekenlokaal
Natuur & Milieu	Visit Brabant
Natuurhistorisch Museum Maastricht	VVV Tilburg
	Het Zuidelijk Toneel

56 Colofon

Dit jaarverslag is tot stand gekomen door bijdragen van:

*Janneke Bos, Corine-anne van Hekke, Anke Jongen, Nadine Müller, Karina Roovers,
Loeks van der Veen, Suzanne Visser en Fiona Zachariasse.*

Foto's afkomstig van:

Natuurmuseum Brabant

Maria van der Heyden

Nature-ID Maarten Jacobs

Comedy Wildlife Photography Awards:

*Charlie Davidson, Christina Holfelder, Roland Kranitz, Petr Sochman, Tim Hearn, Mike
Lessel, Arturo Telle Thiemann, DanieleD'Ermo, Mark Fitzpatrick, Kunal Gupta, Jagdeep
Rajput, Jacques Poulard*

Natuurmuseum Brabant
Spoorlaan 434
5038 CH Tilburg
www.natuurmuseumbrabant.nl

Elke maand wordt een dier uit de museumcollectie geselecteerd als Dier van de Maand. Aan dit dier wordt een kort artikel gewijd dat via de online uitingen van het museum verschijnt. Op zaal wordt het dier gemarkeerd middels een sticker op de vitrine met uitleg en een QR-code. Wilt u kennismaken met het huidige Dier van de Maand? Scan de code met uw telefoon.

Foto-tentoonstelling: Comedy Wildlife 2020

